

"ตำนานพระยาเจือง : การศึกษาทางประวัติศาสตร์"

อำนาจ กัญจนพันธุ์ เขียน

ในบรรดาคำานทั้งหลายของลานนาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ตำนานพระยาเจือง นั้นว่ามีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากคำานอื่น ๆ อยู่มากทั้งในด้านการเขียนและเนื้อหา คำานการเขียนปรากฏาเขียนเป็นภาษาบาลีสลับกับคำาแปลภาษาไทยจนที่ละประโยค ส่วนคำานเนื้อหาก็คือเป็นเรื่องราวของบุคคลสำคัญเพียงผู้เดียวในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ผิดจากคำานประวัติศาสตร์อื่น ๆ ทั้งที่เขียนเป็นภาษาบาลีและไทยจนล้วน ๆ ตรงที่ตำนานพระยาเจือง มิได้เป็นคำานทางศาสนาแบบ ชินกาลมาลีปกรณ์ หรือ มูลศาสนา หรือคำานพระธาตุคง ๆ และก็มีชื่อคำานประวัติของเมือง ที่มีลักษณะแบบพงศาวดารของหลายรัชกาลต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน เช่น ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ และ ตำนานเมืองเงินยางเชียงแสน ดังนั้นจำเป็นจะต้องศึกษาลักษณะของตำนานพระยาเจืองทางประวัติศาสตร์เสียก่อน จึงจะสามารถใช้คำานนี้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ลานนาและประวัติศาสตร์ไทยโดยทั่วไปได้อย่างมีความหมายเต็มที่ บทศึกษาทางประวัติศาสตร์ชั้นนี้จึงมุ่งหมายจะทำหน้าที่ดังกล่าวเบื้องต้น เพื่อรุกรายทางให้เปิดการศึกษาออกไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าใจประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยในระยะเริ่มต้นขึ้น

ตำนานพระยาเจือง ฉบับนี้ใคร่จะไขว้จักเจนวาคักคอกขึ้นในปี จ.ศ. 1256

(พ.ศ. 2437 - 8) ณ วัดเมืองหม้อ ในจังหวัดแพร่ปัจจุบัน (โบราณหน้าสุดท้ายของผูกแรก) แต่มาระบุชื่อผู้คัดลอกว่าชื่อนอยวาท เขียนขณะเมื่อเป็นพระชื่อ พระอรินทาชมพู ในโบราณหน้าสุดท้ายของผูกที่ 7 เหตุที่ทราบอย่างแน่นอนว่าคำานนี้มีใคร่เขียนขึ้นใหม่ ก็เพราะในคำานหน้าสุดท้ายของผูกที่ 6 อาจถึงวาทนฉบับเดิมของคำานนี้ไต่มาจากเมืองหลวงพระบาง ด้วยเหตุนี้เองจึงไม่อาจระบุเวลาที่เขียนคำานนี้ให้แน่นอนได้ อีกทั้งตำนานพระยาเจือง ที่มีสำนวนและเนื้อหาเช่นเดียวกับฉบับนี้ เท่าที่พบแล้วมีอยู่เพียง 2 ับเท่านั้น และทั้งสองฉบับก็อยู่ในจังหวัดแพร่ อีกฉบับหนึ่งนั้นมีอยู่ที่วัดกลาง อำเภอสอง มหาสิงขะ วรรณสัย เป็น

ผู้ตรวจพบใบวัดทั้งสอง ถ้าหากว่าตำนานนี้มีอยู่เพียง 2 ฉบับเท่าที่พบแล้วในลานนาจริง ก็น่าจะหมายความว่า ตำนานพระยาเจืองส่วนหนึ่งคงกล่าวเขียนขึ้นไม่นานนักในลานนา ก่อนที่จะถูกนำไปลานช้าง เพราะเนื้อหาและภาษาเขียนน่าจะสามารถบ่งได้ว่าตำนานนี้เขียนขึ้นในลานนามากกว่าลานช้าง แม้ว่าจะมีภาษาลานช้างผสมอยู่บ้างเล็กน้อยก็ตามคงแสดงเพียงว่าสังคมสมัยที่เขียนตำนานนี้มีความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมมากระหว่างลานนาและลานช้าง จนทำให้มีการหยิบยืมแลกเปลี่ยนภาษาของกันและกันมาก โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่ผูกชากอยู่ในชนชั้นสูง ในสมัยของพระไชยเชษฐา (พ.ศ. 2089 - 2091) เจาลานช้างที่ปกครองลานนาได้มีการโยกย้ายศิลปวรรณคดีลานนาไทยไปสู่ลานช้างอย่างมากมาย เมื่อพระไชยเชษฐาเสด็จกลับไปครองลานช้างตนฉบับตำนานพระยาเจือง ซึ่งอาจจะเขียนขึ้นไม่นานก่อนหน้านี้ ในสมัยวรรณคดีรุ่งเรืองในรัชกาลของพระเมืองแก้ว อาจจจะรวมอยู่ในวรรณคดีที่ถูกนำไปลานช้างควย ควยเหตุนี้อาจจะสันนิษฐานได้ว่า ตำนานพระยาเจืองคงจะเขียนขึ้นในลานนาระหว่างปี พ.ศ. 2070 - 2090 หลังจากสมัยของการเขียนตำนานศาสนาเป็นภาษามาลีลวน ๆ ซึ่งเป็นที่นิยมสูงสุดในปี พ.ศ. 2060 - 2070 เมื่อมีการเขียน จินกาลมาลีปกรณ์ ขึ้น ตำนานพระยาเจืองนี้คงจะเขียนขึ้นแต่อาจจะยังไม่มีการคัดลอกไว้มากกว่าหนึ่งฉบับ จึงทำให้ไม่มีต้นฉบับเหลือสืบต่อในลานนา จนกระทั่งมีผู้นำกลับจากหลวงพระบางมาคัดลอกไว้ที่วัดทั้งสองในเมืองแพร่สามร้อยปีต่อมา

นอกจากตำนานพระยาเจืองที่พบในลานนาฉบับนี้แล้ว ยังมีหนังสือเกี่ยวกับเรื่องราวของพระยาเจืองปรากฏในตำนานลักษณะต่าง ๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะในตำนานของเมืองต่าง ๆ ในลานนา เช่น ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานเมืองพะเยา และ ตำนานเงินยางเชียงแสน แต่ที่สำคัญคือปรากฏว่ามีหนังสือเรื่อง ท้าวสูงหรือเจือง เขียนด้วยตัวอักษรลานช้าง เป็นคำกลอนโคลงห้า มีเนื้อหาเช่นเดียวกับตำนานพระยาเจืองของลานนา จะมีข้อความแตกต่างกันบางทีในรายละเอียดเรื่องชื่อเมืองและบุคคลในเรื่องเท่านั้น จิตร ภูมิศักดิ์ ได้

1 หนังสือเรื่องท้าวสูงหรือเจือง กรมศิลปากร (2486).

ศึกษาลักษณะโครงสร้างในหนังสือเล่มนี้ หมายความว่าหนังสือนี้จะเขียนขึ้นอย่างน้อยปลายปี พ.ศ. 1900 ทั้งยังแสดงความเห็นอีกควาว่าสำนวนภาษาที่ใช่เป็นลักษณะโวหารของชุมชนไทยลุ่มแม่น้ำกทพร้อมกันระหว่างโขงกับลานช้าง แต่มีใครระบุชัดเจนวนาจะเขียนขึ้น ๓ ที่ใด คนฉบับหนังสือเรื่องท้าวฮุ่งหรือเจืองนี้เองก็ไม่ปรากฏชัดเจนวนาจากที่ใดและในสมัยใด ทราบแต่เพียงว่าท่านตีลาวีรวงศ์พบคนฉบับในหอสมุดแห่งชาติ และปริวรรตออกมาจากอักษร ลานช้าง

เรื่องราวของพระยาเจืองนี้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายทั้งในสังคมลานนาและลานช้าง สำหรับในลานช้าง ถึงกับมีการนำมาอ่านในงานบุญยังไฟ แต่ในลานนาไม่พบลักษณะทำนอง เดียวกันนี้ โดยเฉพาะคนฉบับเป็นคำกลอนเช่นนี้ก็ยังไม่พบ มีตอนาสังเกตอย่างหนึ่งคือ ใน ลานช้างเขียนเรื่องของพระยาเจืองเป็นคำกลอนและโคลี่สี่เนื้อหาทางโลกซึ่งมีส่วนทำให้ถูก ห้ามแพร่ในวัดหรือเขียนลงใบลาน แต่ก็สามารถแพร่ไปสู่คนทั่วไปทางการอ่านในงานบุญยังไฟ ทางจากในลานนาที่ตำนานพระยาเจืองมีลักษณะเป็นนิทานทางศาสนา ทั้งยังเขียนเป็นภาษาบาลี สลับไทยยวน ผู้เขียนตำนานก็ระบุชัดเจนวนาตำนานนี้เป็นอนาลคณิทาน คือเรื่องราวว่าควย คำสอนทางศาสนามากกว่าทางโลก ขณะที่หนังสือท้าวฮุ่งเน้นการบรรยายประเพณีตามความ เชื่อดั้งเดิมต่าง ๆ ตำนานพระยาเจืองมักจะมุ่งที่คำสอนทางปฏิบัติทางการครองเรือนและการ ปกครองตามคติทางพุทธศาสนา ตำนานพระยาเจืองจึงยังคงรักษาอยู่ในวัด และตกทอดลงมา ถึงปัจจุบันแต่ลักษณะจำกัดเช่นนี้ทำให้หนังสือพระยาเจืองไม่ค่อยแพร่หลายแก่สามัญชน นิตจาก การเชื่อเรื่องของเจืองในลานช้างที่แพร่หลายมาก แมแต่ชนชาติม้งบริเวณชายแดนไทยลาว ที่อาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ ไปพบก็ยังเคยอ้างว่าพวกเขาเป็นเจือง แต่จะมีความ สัมพันธ์กันอย่างไรนั้น ไม่ทราบแน่ชัด ในประการสุดท้าย หนังสือเรื่องท้าวฮุ่งหรือเจือง กับ ตำนานพระยาเจืองจะมีความสัมพันธ์กันอย่างไรบ้างในเชิงประวัติศาสตร์นั้นไม่อาจทราบได้แน่ชัด

1 จิตร ภูมิศักดิ์ โครงการเข่งนำและชอคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

(ดวงกมล 2524) หน้า 211

2 ความเห็นผู้ชำระในหนังสือท้าวฮุ่งหรือเจือง (หน้า 14)

3 จากการสนทนาส่วนตัวกับอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ (สิงหาคม 2524)

คงคาดคะเนได้ว่าหนังสือท้าวฮุงน่าจะเขียนขึ้นก่อนแต่ผู้เขียนตำนานพระยาเจืองจะมีโอกาสอ่านหรือไม่นั้น คงไม่อาจรู้ได้ชัดเจน แม้ว่าเรื่องในตำนานทั้งสองจะใกล้เคียงกันมากกว่าที่พบในตำนานอื่น ๆ ก็ตาม

ลานนาก่อนสมัยพระยาเจือง : พุทธศตวรรษที่ 13 - 14

ตำนานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ลานนาโบราณยุคเริ่มก่อตั้งชุมชนเจ้านครไชยบุรีถึงความสำคัญของลุ่มแม่น้ำกก ว่าเป็นแหล่งกำเนิดแรก ๆ ดังจะเห็นได้จาก ตำนานสุวรรณโคมคำ และ ตำนานสิงหนวัติ² ที่กล่าวถึงเมืองต่าง ๆ ในบริเวณนี้ ซึ่งมีเมืองโยนก-เงินยางเชียงแสน เป็นศูนย์กลางสำคัญ แม้ว่าตำนานเหล่านี้จะมีวิวัฒนาการที่ค่อนข้างซับซ้อนและบางครั้งก็อาจจะคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงมาก แต่จากการศึกษาและเทียบเคียงเหตุการณ์ของนักประวัติศาสตร์ ทำให้พอจะยืนยันได้ว่า ชุมชนเจ้านครต่าง ๆ คงจะโคกคอย ๆ พัฒนาขึ้นมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13³ จากชุมชนเครือข่ายต่าง ๆ ในบริเวณนั้นที่สามารถควบคุมำเพื่อการเกษตรกรรมแบบนาคำ จนสามารถโคกผลผลิตมากเกินไปที่ชนชั้นปกครองจะอยู่ได้โดยอิสระจากการต้องผูกพันกับการประกอบการเกษตรกรรมด้วยตนเอง จึงเกิดศูนย์กลางเมืองขึ้น แต่ก็ยังคงเป็นเมืองที่มีการจัดองค์กรบนพื้นฐานของสายสัมพันธ์แบบเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนตอบแทนกันมากกว่าการครอบครองพื้นที่อย่างชัดเจน⁴

ในระยะแรกดูเหมือนตำนานจะให้ความรู้ดีกว่า ชนชั้นปกครองในบริเวณลุ่มแม่น้ำกกมาจากดินแดนทางเหนือที่เรียกว่า นครไทยเทศ ซึ่งนักประวัติศาสตร์มีความเห็นว่าเป็น

1 ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 72 และในแถลงงานประวัติศาสตร์ 6 : 1 (2515) หน้า 69-104

2 ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 61

3 จิตร ภูมิศักดิ์ ความเป็นมาของคำไทยสยาม ลาวและความสัมพันธ์ทางสังคมของชื่อชนชาติ (2519) ขจรสุพานิช "The Thai Beach-head States in the 11th - 12th Centuries" ในศิลปากร 1:3 (2510) 4 และ David K. Wyatt History of Thailand (ฉบับร่าง กำลังอยู่ในระหว่างจัดพิมพ์) บทที่ 2 และ 3

4 ดู David K. Wyatt เพ็ญอว บทที่ 2 หน้า 14 และอานันท์ กาญจนพันธุ์ "แรงงานในประวัติศาสตร์ลานนา" สังคมศาสตร์ (ม.ช) 3:1 (2522)

อาณาจักรหนองแสของชาวไทเมืองหรือไทเมา ในเขตยูนาน¹ ทำนานเขียนขึ้นในระยะหลัง และโคผูกพันเหตุการณ์กับเรื่องราวในพุทธศาสนาอย่างมากจนทำให้ไม่อาจชี้ชัดได้ว่า ชนชั้นปกครองเหล่านี้เชื่อความเชื่อแบบใดบ้างเป็นพื้นฐานในการควบคุมกำลังคนนอกเหนือจากความเชื่อในผีบรรพบุรุษ ที่ตำนานพระยาเจือง เรียกว่าคำคีณี (จิตร ภูมิศักดิ์ อธิบายว่า คีณี คือผีบรรพบุรุษ ในความเป็นมา... หน้า 144) นอกจากนั้น ตำนานพระยาเจือง ยังกล่าวถึง เทวคาอารักษ์หลักเมืองซึ่งน่าจะเป็นความเชื่อความคิดของอินเดียผสมกับชนพื้นเมือง โดยเฉพาะชนชาติลัวะเรื่องเสอาอินทิล ความเชื่อนี้มีอยู่ก่อนแล้ว จึงผสมกับความเชื่อเรื่อง เทวคาพระอินทร์ของอินเดียในระยะหลัง ลักษณะความเชื่อเช่นนี้แสดงว่าความสัมพันธ์ระหว่าง เจ้านครกับผู้ปกครองยังคงมีความใกล้ชิดเป็นผู้นับถือผีเดียวกันเป็นความสัมพันธ์โดยตรง ไม่นานสถาปน่อันใด อย่างไรก็ตามยากที่จะคาดคะเนได้ว่าระยะเวลาที่มีการพัฒนาลักษณะ เช่นนี้ขึ้นกินเวลานานเท่าใด และจะมีอิทธิพลความคิดจากจีนเข้ามาก่อนอินเดียหรือไม่อย่างไร ยังเป็นปัญหาที่มีคมน้อยอยู่ในประวัติศาสตร์ยุคนี้ หลักฐานทางโบราณคดีอาจจะช่วยได้ในเรื่องนี้ แต่ก็ยังไม่มีการค้นคว้าอย่างกว้างขวางเพียงพอที่จะตอบคำถามใดหนักแน่นนัก

เรื่องราวของเมืองโยนก เชียงแสนมิได้มีจำกัดอยู่เฉพาะตำนานในลานนาเท่านั้น ทำนานของชนชาติใกล้เคียงอื่นก็ได้พาดพิงถึงด้วย เช่น พงศาวดารลานช้าง พงศาวดารไทยใหญ่ เมืองเมฆหลวง และพงศาวดารแสนหวี ซึ่งต่างก็อ้างว่าเป็นผู้สร้างเมืองโยนก เชียงแสน แม้เหตุการณ์เหล่านี้ไม่อาจเป็นจริงได้ทั้งหมดแต่ก็แสดงถึงว่าประวัติศาสตร์ของเมืองเหล่านี้มีส่วน

1 จิตร ภูมิศักดิ์ เพ็ງอ้าง ความเป็นมา... (หน้า 267) และ ขจร สุขพานิช

Proposed Dating of the Yonok-Chiangsaen Dynasty" Journal of Burma Research Society 43 : 1. (1960) หน้า 58

2 Gehan Wijeyewardene" The Still point and the Turning World: Towards the Structure of Northern Thai Religion" Mankind 7:4 (1970) หน้า 25 และส่งวน

โชติสรุทธ์ ประเพณีไทยภาคเหนือ (2515)

3 พงศาวดาร 2 อันแรกอยู่ในประชุมพงศาวดาร พงศาวดารแสนหวี อยู่ใน J. George Scott,

Gazetteer of Upper Burma and the Shan States (1900) แปลเป็นไทยโดย

กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ พงศาวดารไทยใหญ่

สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ภัยอันตรายที่มาตกภายนอกกลับมาจากทิศใต้ โดยเฉพาะพวกขอม ซึ่งมีการรบพุ่งกันหลายครั้ง ที่สำคัญที่สุดก็คือในสมัยของพระเจ้าพรหม (พ.ศ. 1300? หรือ 1461)¹ สามารถขับไล่อิทธิพลของขม่ออกไปจากล้านนา และสร้างเมืองฝางขึ้น อย่างไรก็ดีตามเหตุการณ์สมัยพระเจ้าพรหมอาจสืบสันโด เพราะมีเหตุการณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับยุคหลังมาก แม้แต่ชื่อของขางก็ชื่อเดียวกับพระยาเจืองและครองเมืองฝางเช่นเดียวกัน ตามระยะเวลาแล้วไม่อาจเป็นบุคคลเดียวกันได้ ความสืบสันเช่นนี้ทำให้เหตุการณ์สมัยพระเจ้าพรหมดูคลุมเครือมาก

ตำนานอีกลักษณะหนึ่งคือ ตำนานศาสนาโลกลาวถึงเมืองในลุ่มแม่น้ำปิง คือเมืองทริภุญชัย (พ.ศ. 1361 ตาม ขจร สุขพานิช Thai Beach-head State¹ หรือ 1204 ตามชินกาลมาลีปกรณ์) ขณะที่โลกลาวถึงเรื่องราวของเมืองลุ่มแม่น้ำกกเลย ซึ่งอาจมีความหมายว่าเมืองในลุ่มแม่น้ำกกอาจจะยังไม่ได้มีพุทธศาสนาเถรวาทเช่นลุ่มน้ำปิงในระยะเวลาเดียวกันก็เป็นได้ ตำนานศาสนามักจะเริ่มต้นประวัติศาสตร์ล้านนาจากจามเทวีแล้วก็นำเรื่องของมังรายทันทีโดยไม่มีเหตุการณ์ของเมืองโยนกเชียงแสน และพระยาเจือง เมืองทริภุญชัยที่สืบทอดวัฒนธรรมของทวารวดีมาในตอนต้นต้องเผชิญกับภัยทั้งชนท้องถิ่นชาวไทยจากทางเหนือ เช่น เชียงรุ่งและแสนหวี และขอมจากลพบุรี แต่ไม่ปรากฏมีความสัมพันธ์ใด ๆ กับเมืองลุ่มแม่น้ำกก

ในขณะที่ตำนานเน้นเมืองยุคแรกนั้นว่ามีกำเนิดมาจากอิทธิพลภายนอก ยุคต่อมา กลับหันมาให้ความสำคัญแก่ราชวงศ์ลาวจิ่งตราที่พัฒนาขึ้นมาในดินแดนบริเวณแม่น้ำกกโดยตรง หลังจากการสลายตัวของโยนกเชียงแสน ระยะเวลาที่มีการกล่าวถึงชุมชนพื้นเมืองสร้างเมืองชื่อเวียงปรีक्षा ซึ่งแสดงถึงชนชาติท้องถิ่นอันมีชนชาติลัวะเป็นสำคัญโดยผสมผสานกับชนชาติอื่น ๆ ที่เข้ามาใหม่โดยเฉพาะชนชาติไทย พัฒนาสังคมเจ้าเมืองขึ้น ในช่วงระยะเวลาระหว่าง

¹ ขจร สุขพานิช "Proposed Dating"

อ้างแล้ว

พ.ศ. 1500 - 1600 ขจร สุทพานิช เสนอเวลาของราชวงศ์ลาวจังกราชในปี พ.ศ. 1603¹ หลังจากกษัตริย์เขมร ศรีสุริยวรมันที่ 1 (1553 - 1593) หมดอำนาจลงแล้ว เมืองในยุคนี้เองที่ต่อมาสามารถพัฒนาขึ้นเป็นอาณาจักรลานนา เริ่มตั้งแต่สมัยพระยาเจืองจนถึงพระยามังราย ประวัติศาสตร์ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อนี้จึงน่าสนใจ และตำนานพระยาเจืองก็สามารถจะช่วยไขความในคานกลาง ๆ ดังจะได้พิจารณาต่อไป

สังกราชพระยาเจือง

แม้ว่าผู้เขียนตำนานพระยาเจืองจะมีไค่มุ่งหมายเสนอเนื้อหาเพื่อบันทึกเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มากเท่ากับต้องการจะให้อุทาหรณ์และแทรกคำสอนตามคติทางพุทธศาสนา แต่ในยุคสมัยที่ประวัติศาสตร์ถูกพันแนบแน่นกับการสอนความเชื่อทางสังคมอย่างแยกกันไม่ออกนี้² สังกราก็มีความสำคัญมาก มิใช่เพียงเพื่อบ่งบอกโชคชะตาราศีเท่านั้น หากยังแสดงให้เห็นความสำคัญของความเคลื่อนไหวของเวลาอีกด้วย ดังจะพบว่า ตำนานพระยาเจือง ได้ระบุสังกราชที่สำคัญ 2 แห่ง (นอกเหนือจากของปีที่คัดลอกตำนาน)

ตำนานพระยาเจือง ระบุว่าพระยาเจืองเกิดปีจุลสังกราช 480 เตาเส็ด (หน้า 1 เล่ม 1) แต่ปี จ.ศ. 480 ตรงกับปีเป็กเส็ด ความคลาดเคลื่อนของตัวเลขก็อาจเช่นนี้เกิดขึ้นได้เสมอในตำนานที่มีการคัดลอกติดต่อกันมาหลายครั้ง ในกรณีตำนานนี้มักจะพบเช่นกันว่า ปีไ้กัศร์ มักจะยังคงถูกต้องมากกว่าตัวเลขปี ดังนั้นปีเตาเส็ด น่าจะเป็นปี จ.ศ. 444 (พ.ศ. 1625) มากกว่า จึงประมาณได้ว่า ตำนานพระยาเจือง ให้ปีเกิดของพระยาเจือง

1 กู ขจร สุทพานิช "The Beach head"

อ้างแล้ว หน้า 21

2 กู Anan Ganjana pan "The Early Lan Na Historiography the Analysis of Fifteenth and Sixteenth Century Chronicles" M.A. Thesis Cornell University 1976.

ในปี พ.ศ. 1615 อย่างไรก็ตามตำนานอื่น ๆ ใ้กล่าวถึงปีเกิดของพระยาเจืองไว้แตกต่างกันมาก จดหมายเหตุโหร (ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 8) ระบุว่าในปี จ.ศ. 435 (พ.ศ. 1616) ขณะที่ตำนานเมืองพะเยา ว่าเป็นปี พ.ศ. 1642¹ บางทีในปี พ.ศ. 1649 ยังหาชื่อยุคที่แน่นอนไม่ได้ ส่วนตำนานที่เชื่อกันว่าให้ตัวเลขศักราชที่แน่นอน เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ และ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่² ไม่ปรากฏการกล่าวถึงศักราชสมัยพระยาเจืองแต่อย่างใด ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ระบุเพียงว่าพระยาเจืองตีเมืองพระกันไคครองเมืองนี้เมื่อปี จ.ศ. 496. กายปี (พ.ศ. 1677) และกล่าววว่าพระยาเจืองครองราชต่อมาอีก 17 ปีก็สวรรคต มีพระชนม์มายุได้ 77 ปี ซึ่งใกล้เคียงกับตัวเลขในตำนานอื่น ๆ ซึ่งระบุว่า เป็น 79 ปีบ้าง 80 ปีบ้าง (กรณีตำนานพระยาเจือง) หากคำนวณตาม ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ พระยาเจืองก็จะมีชีวิตอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 1616 - 1694 ตาม ตำนานพระยาเจือง พ.ศ. 1625 - 1705 ตำนานเมืองเชียงแสน (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 61) ระบุว่าพระยาเจืองสวรรคตปี พ.ศ. 1715³ แม้ศักราชเหล่านี้จะยังไม่แน่นอนนัก แต่ก็น่าจะประมาณยุคสมัยของพระยาเจืองได้คร่าว ๆ ว่าอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 17⁴

1 ดู พระยาประชากิจกรจักร พงศาวดารโยนก

2 ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ โรงพิมพ์สำนักนายกรัชมุนตรี 2514

3 David Wyatt อ้างแล้ว ใ้ตัวเลขนี้

4 ตำนานแสนหวี ในหนังสือ Li Fu-i ที่ประเสริฐ ณ นคร อ้างถึงใน "สมัยไทยก่อนสมัยสุโขทัย" แถลงงานประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี 13:2 (2522) และ

David Wyatt and Dian Murraz "King Mangrai and Chiang Rung" ใน Journal of Siam Society 64:1 (1976) ว่าพระยาเจืองตายปี พ.ศ. 1723 แต่ที่มาของตำนานนี้ยังสับสนอยู่ คงจะเป็นการแปลจากภาษาพื้นเมือง และออกจะสับสนที่ได้พระยาเจืองไว้เป็นเจ้าเมืองแสนหวี ดูข้อวิจารณ์เอกสารนี้ใน Michael Vickery

"King Mangrai and the Le-Shih" ใน Journal of Siam Society 68:1 (1980)

ตำนานพระยาเจือง ได้ให้ศักราชอีกอันหนึ่งในเหตุการณ์เกี่ยวกับการยกทัพมารบเมืองเงินยางของทัพเมืองพระกันวาทรงในปี จ.ศ. 503 (วอกสัน) ซึ่งน่าจะเป็นปี 502 มากกว่า ส่วนปี 503 นั้นตรงกับปีหลวงเม้า ปี จ.ศ. 502 ตรงกับปีพ.ศ. 1683 ศักราชนี้แตกต่างจาก ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ อยู่บ้างที่กำหนดปีที่พระยาเจืองยกทัพไปที่เมืองพระกัน ซึ่งเป็นเหตุการณ์หลังจากนั้น แต่กลับเกิดขึ้นก่อนคือปี พ.ศ. 1677 จึงทำให้ศักราชพระยาเจืองใน ตำนานพระยาเจือง มีความคลาดเคลื่อนอยู่บ้างไม่มากนักอบ อาจจะต้องตรวจสอบอีกก่อนจะเป็นต้นศักราชอันใดอันหนึ่งใดแน่นอน

ภูมิศาสตร์พระยาเจือง

ตำนานพระยาเจือง อาจจะยังไม่ให้ความแน่นอนเรื่องศักราช แต่ในกรณีเรื่องของภูมิศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างเมืองต่าง ๆ แล้ว สามารถช่วยเสริมความรู้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ได้อย่างมาก เมื่อใดตรวจสอบกับตำนานอื่น ๆ ประกอบไปด้วย

แม้เรื่องราวของพระยาเจืองจะยังคงคลุมเครือและสับสนแตกต่างกันไปในแต่ละตำนาน แต่พอจะมีจุดรวมกันอยู่บ้าง ตำนานพระยาเจือง ได้ย่ำถึงราชวงศ์พระยาเจืองว่าสืบมาจากลาวจังกราชแห่งเมืองเชียงแสน ซึ่งดูเหมือนจะเป็นต้นวงศ์ของเมืองต่าง ๆ อีกมากมายเข้าไปในล้านนาและอาจเลยเขาไปในสิบสองปันนาด้วย ราชวงศ์นี้สืบต่อกันมาประมาณ 15 - 19 รัชกาล จึงถึงสมัยของพระยาเจือง พระบิดาของพระยาเจืองนั้น ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ว่าเป็นลูกของลาวจง ชื่อจอนณาเรือง โดยไม่ระบุว่าจอนณาเรืองครองเมืองใด ตำนานพระยาเจือง นั้นระบุชัดเจนว่า พระบิดาของพระยาเจืองชื่อว่า พระยาจอนมราช ครองเมืองไซยนคร หรือ เชียงราย (บางตำนานเรียกว่า เชียงเรือง) พงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสน และหนังสือ ท้าวฮุ่งหรือเจือง ว่าพระบิดาของพระยาเจืองคือขุนจอนมธรรม ครองเมืองพะเยา (หนังสือ ท้าวฮุ่ง เรียกเมืองสวนตาล) เป็นลูกของขุนเงินผู้ครองเมืองเชียงแสน ตำนานพระยาเจือง กล่าววามื่อพระยาเจือง อายุ 16 ปี ได้รับแต่งตั้งเป็นอุปราชเมืองเชียงราย แต่ ตำนานเชียงแสน ว่าพระยาเจืองไปครองเมืองฝาง แสดงข้อขัดแย้งกันอยู่ยังไม่แน่ชัดนักวาทเหตุการณ์แท้จริงเป็นอย่างไร

พงศาวดารโยนก จะกล่าวต่อไปว่าพระยาเจืองได้อภิเษกกับธิดาของเมืองแพรและน่าน ขณะที่ท่านานพระยาเจือง และหนังสือท้าวฮุ่ง จะกล่าวถึงเหตุการณ์เมื่อพระยาเจืองเป็นคู่กับลูกสาวของป้าชอนางอมมวร ณ เมืองเชียงเคือ ซึ่งไม่แจ้งชัดว่าอยู่ที่ใด

ในความสัมพันธ์ระหว่างเมืองต่าง ๆ สมัยพระยาเจืองนั้น จนชั้นปกครองจะพึงการสมรสเป็นสำคัญเพื่อรักษาความมั่นคง แต่หลักการนี้ก็ส่งผลในทางตรงกันข้ามด้วย เพราะกลายเป็นสื่อของการขัดแย้ง ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของเหตุการณ์ในตำนานพระยาเจือง เมื่อกองทัพพระยากว้าเมืองปะกั้น (พระกั้น) ยกมาตีเมืองเงินยางเชียงแสน เพราะพระยาลุงซิม เจ้าเมืองไม่ยอมยกธิดาให้พระยาแองกา หลานพระยากว้าซึ่งเป็นเจ้าเมืองยอดหน้าโรงหิน (จุฬิน) เหตุการณ์จริงอาจจะไม่ได้เกิดในลักษณะดังกล่าว ซึ่งมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ของความขัดแย้งในยุคนั้น แต่เหตุการณ์นี้ได้แสดงให้เห็นอย่างน่ายกย่องที่สุดก็คือ สังคมลานนาลุ่มแม่น้ำกก สมัยพระยาเจืองนั้น มีภัยจากภายนอกที่สำคัญ มาจากด้านตะวันออก ตามชื่อเมืองที่อ้างถึงซึ่งพอจะประมาณได้ว่าอยู่ในเวียตนามปัจจุบัน เมืองปะกั้นนั้น นายสีลา วีรวงศ์ ว่าเป็นเมืองเชียงของ ที่ทุ่งไหหินในลาว¹ อาจารย์เควิก วัชอาจ² ได้คาดคะเนว่าอาจจะหมายถึงที่ 2 แห่ง คือในสิบสองปันนา (เพราะบางตำนานเรียกพวกปะกั้นว่าฮอ) และในบริเวณทุ่งราบตอนเหนือลุ่มน้ำคำในเวียตนาม บริเวณหลังนี้ตรงกับขอเสนอของจิตร ภูมิศักดิ์³ ที่คิดว่าคือเมืองปักกาน ทางตะวันออกของแม่น้ำคำเหนือเมืองฮานอย ส่วนเมืองยอดหน้าโรงหิน (หนังสือท้าวฮุ่งเรียกคำวัง) บางครั้งก็เรียกว่าเมืองจุลณี (ดูหน้า 124 เล่ม 2) เมืองจุลณี หรือ

1 "ความเห็นของผู้ชำระ" ในหนังสือท้าวฮุ่งหรือเจือง หน้า (13)

2 David K. Wyatt, History of Thailand (ฉบับร่าง) หน้า 16 บทที่ 3

3 จิตร ภูมิศักดิ์ ความเป็นมา...(อ้างแล้ว) หน้า 124 และ 140 ว่าไทยเรียกเวียตนาม 2 ส่วนเหนือฮานอยเรียกแกวปะกั้น ส่วนทางใต้เรียก แกวชองบัวหรือแพนบัว

จุดนี้เป็นชื่อภาษาบาลีเรียกเมืองในแคว้นตั้งเกี่ยของเวียตนาม ชื่อเมืองต่าง ๆ นี้อาจจะใช้
แตกต่างกันไปแต่ละยุคสมัย ดังนั้นการจะระบุบริเวณที่ตั้งแน่นอนนั้นอาจจะทำได้ยาก แต่ที่พอ
จะชี้ได้ว่าอยุธยาบริเวณใดอย่างคร่าว ๆ เพราะบางยุคบริเวณนั้นอาจจะมีเมืองตั้งอยู่หลายเมือง
ก็ได้ และที่เดียวกันอาจจะเรียกหลายชื่อก็ได้ แต่ที่น่าจะ**ตำนานพระยาเจือง** ช่วยให้เข้าใจ
ภูมิศาสตร์ของการสัมพันธ์ของเมืองต่าง ๆ ได้ดังนี้

ตำนานพระยาเจือง กล่าวถึงบั้นปลายชีวิตของพระยาเจืองว่าได้อภิเษกกับ
ธิดาพระยาเมรุราช หรือ พระยาฟาร์อร เจ้าเมืองมิฉิลลา (หนังสือท้าวสูง เรียกเมืองเชียงเซย)
ในแคว้นวิเทรราช (หนังสือท้าวสูง เรียกเมืองคุมวาง) ชื่อแพงมาดอ๊ก ซึ่งต่างจากตำนาน
เมืองต่าง ๆ ที่ระบุว่าบั้นปลายชีวิตของพระยาเจืองต้องพ่ายแพ้และตายในการรบรบหลังชาง
กับทัพพระยาแมนตาตอกชอกฟ้าตายน ในกรณีหลังแสดงให้เห็นอีกว่าภักย์ของลานนาซึ่งมาจาก
คานเห็นอื่อกควย มานิต วัลลโภคม อาจจะผิดพลาดมากที่เคยเสนอว่าพระยาแมนตาเป็น
เขมร¹ เพราะพวกแมนนาจะเป็นชนชาติที่อยู่ในแถบที่สูงทางเหนือมากกว่า² ซึ่งตรงกับอาจารย์
ประเสริฐ ๗ นคร ระบุว่าคือเมือง Teng Cheng หรือ Teng Yule ในยุหนานทางจาก
บามอไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ 150 กิโลเมตร³ สำหรับแคว้นวิเทรราชนั้น จิตร ภูมิศักดิ์
อธิบายว่าเป็นชื่อเรียกบริเวณยุหนานทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยเมืองต่าง ๆ มากมายมีเมืองมิฉิลลา
หมายถึงเมืองแสหลวงเป็นเมืองหลัก⁴ และอาจมีเมืองอื่น ๆ อีก เช่นเมืองราชคฤห์ นครหลวง
ไทยเทศ ของพวกไตเมือง ซึ่งหมายถึงเมืองแถน เมืองหลักอีกแห่งหนึ่งในยุหนาน

1 มานิต วัลลโภคม "ตำนานเชียงแสน" ในเขียนขิมศิริ พุทธานุกรณ (2500) หน้า 11

2 จิตร ภูมิศักดิ์ โครงการแห่งชาติ (อ้างแล้ว) หน้า 121

3 ประเสริฐ ๗ นคร "สมัยไทยก่อนสมัยสุโขทัย" ในแถลงงานประวัติศาสตร์เอกสาร
โบราณคดี 13:2 (2522) หน้า 34

4 จิตร ภูมิศักดิ์ ความเป็นมา... (อ้างแล้ว) หน้า 269

จากเหตุการณ์ในสมัยพระยาเจืองแสดงให้เห็นวาทย์ของลานน่านนั้นมาจากพวก
แกวทางตะวันออก และฮอจากทางเหนือ ตำบลต่าง ๆ เรียกชื่อชนชาติทั้งสองนี้อย่างคลุมเครือ
และครอบคลุมกว้างขวางมากในบางครั้ง แต่พอสรุปได้ว่า แกวมาจากทางด่านเวียดนามและ
ฮอมาจากบริเวณญวน ชนชาติที่ประกอบเป็นแกวและฮอ อาจจะมีแตกแยกอีกหลายชนชาติ
แต่ตำนานไม่ได้แยกแยะไว้ มักจะเรียกรวม ๆ ไปมากกว่า

สงครามสมัยพระยาเจืองมีขอบเขตกว้างไกล อาจะหมายถึงความมั่นคงภายใน
ลานนาที่รวมกันได้ในยุคนั้น ความสำคัญของพระยาเจืองในลักษณะที่ยกมาเป็นเรื่องราวจาก
ตำนานโดยตรงอาจะหมายถึงเหตุการณ์ของการรวมตัวกันของเมืองต่าง ๆ ในลานนาก็เป็นได้
โดยเฉพาะพิจารณาจากเหตุการณ์ในตำนานพระยาเจือง และตำนานอื่น ๆ ที่อาจะแสดงความ
หมายในตำนานนั้น คือ การที่พระยาเจืองส่งโอรสไปครองเมืองต่าง ๆ ในลานนาตอนนั้นปลาย
ของชีวิต ชื่อเมืองต่าง ๆ เหล่านั้นอาจะแตกต่างกันบ้างในแต่ละตำนาน แต่พอจะสรุปได้
6 เมือง คือ

ตำนานพระยาเจือง วามิโอรส 4 คนไปครองเมืองเงินยางเชียงแสน เชียงรุ่ง
(บาลีเรียกว่าอาฬวี) ลานช้าง (จันบุรี หรือที่หนังสือหัวขุ่ยหรือเจือง เรียก เชียงทอง)
และเมืองประกัน ตำนานเมืองเงินยางเชียงแสน (ภาค 61) วามิโอรส 5 คน ส่งไปครองเมือง
ชัยนารายณ์เมืองมูล เพิ่มมาอีกเมืองหนึ่ง ส่วนตำนานอื่น ๆ ก็เพิ่มเมืองนานเข้าไปอีก เมือง
ทั้งหลายเหล่านี้ โดยเฉพาะเมืองเชียงแสน เชียงรุ่ง และลานช้าง น่าจะเป็นเมืองสำคัญของ
ชนชาติไทยในลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน¹ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของการเกี่ยวคองเป็นญาติ
ทางการสมรสและสายโลหิต ตำนานพระยาเจือง จะกล่าวถึงโลกของชาวลานนาในขอบเขต
ของเมืองที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น แทนที่แปลกที่ไม่มีมีการกล่าวถึงเมืองทริภุชชังคานีโตหรือแม่แต

¹ David K. Wyatt, History of Thailand

อิทธิพลของขอมทางใต้ซึ่งเคยมีอย่างมากในยุคก่อนเจียง อาจจะเป็นไปได้ว่าผู้คนในเมือง
หรือภูษย์ (ลำพูน) ทำสงครามติดพัน อยู่กับขอมเมืองลพบุรีในสมัยของพระเจ้าอาทิตย์ตะ
(พ.ศ.1683)¹ แต่จิตร ภูมิศักดิ์ โคลงนิพนธ์ว่าพระยาเจียงจะเป็นพันธมิตรกับขอมถึง
กับสงครามไปช่วยกษัตริย์เขมร ศรีสุริยวรมันที่ 2 (พ.ศ.1652 - 1693) ที่รบกับพวกจาม
จนได้มีการสลักภาพหินไว้ที่ระเบียงนครวัดเป็นอนุสรณ์ เรียกชาวไทยที่มาว่าเสียมกุก หรือ
ชาวเสียมแห่งลุ่มแม่น้ำกก² การมีไมตรีกันนี้เกิดจากมีผลประโยชน์ร่วมกันเพราะ ศรีสุริยวรมัน
รบกับจามซึ่งมักจะมีกำลังหนุนจากเวียตนาม การที่พระยาเจียงรบกับเวียตนามจึงเท่ากับช่วย
เขมรด้วย

สังคมชาวลานนาสมัยพระยาเจียง

เนื้อหาส่วนใหญ่ของตำนานพระยาเจียง เป็นเรื่องของชนชั้นปกครองเช่นเดียวกับ
ตำนานอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าสังคมสมัยพระยาเจียงได้มีการพัฒนาถึงขั้นมีความแตกต่างทาง
ชนชั้นชั้นแล้วระหว่างเจ้ากับข้า ที่ตำนานเรียกว่า "ชาชายหญิง" และคนอื่น ๆ หนึ่งที่เป็นผู้
รับใช้เจ้า และ "แก้วนาน" (ทหาร) พิจารณาจากตำนานต่าง ๆ แล้ว ยากที่จะทราบแน่ชัดว่า
ชาเหล่านั้นเป็นใคร แต่พอจะอนุมานได้ว่าเป็นเชลยจากศึกสงครามเป็นส่วนใหญ่ ส่วนเหล่า
"แก้วนาน" ซึ่งเป็นผู้รับใช้เจ้านั้น ตำนานพระยาเจียง ได้กล่าวกันไว้หลายคน เช่น อายควาง
อายน่า หานกาย แกงยาย แองคอร และคอรชาย ส่วนคนของพระยาลุงชิมมี บพันและอ่าวถวง
ในหนังสือท้าวสูงนั้นมีรายชื่อให้ไว้เพิ่มขึ้นอีกมากมายจากตำนานหน้าชื่อ ทำให้พระยาอนุนาทรราชชน
สรุปว่าพวกนี้น่าจะเป็นพวกชา รวมอยู่ด้วย³ การมีชื่อที่มีลักษณะต่าง ๆ กันอาจจะเป็นเพราะมีการ

¹ ดู จินกาลมาลีปกรณ์

² จิตร ภูมิศักดิ์ ความเป็นมา... (อ้างแล้ว) หน้า 125 - 127

³ คำนำในหนังสือ ท้าวสูงหรือเจียง (อ้างแล้ว) หน้า (11)

มีการผสมผสานกันหลายชนชาติหลายวัฒนธรรมก็เป็นได้ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า กองทัพพระยาเจืองประกอบไปด้วยชนชาติ ข่า เป็นสำคัญ ที่จริงข่านั้นจิตร ภูมิศักดิ์ เห็นว่า ไม่ใช่ชื่อเรียกชนชาติ แต่เป็นชื่อเรียกฐานันดรทางสังคมมากกว่า¹ เพราะพวกเขาอาจมีหลายชนชาติ ที่สำคัญก็มีลัวะ ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองในบริเวณลานนารวมอยู่ด้วย นักศึกษาทางชาติพันธุ์วิทยาบางท่านก็ตั้งข้อสังเกตว่า ข่าและลัวะนั้นก็คือชนชาติเดียวกัน² ตรงกับความเห็นของพระยาอนุนามราชชน พระยาเจืองจึงถือเป็นเจ้าของพวกเขาและลัวะ ถึงกับมีข่าบางพวกคือชาจรายในแถบภูเขาแคว้นอันนำในเวียดนามถือพระยาเจืองเป็นเจ้าในตำนานที่เชื่อว่าจะเกิดมาในสมัยพระศรีอริยเมตไตรย เพื่อช่วยเหลือพวกเขา⁴ กำลังสำคัญของพระยาเจืองจึงเป็น ข่าข่านั่นเอง

หากความเห็นของ จิตร ภูมิศักดิ์ ถูกต้อง ทหารเสียมกุกที่สลักไว้ที่ระเบียงนครวัดเป็นทหารของพระยาเจือง ส่วนหนึ่งก็คงต้องเป็นชนชาติลัวะ หรือข่า ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชนชาติในลานนารวมเอง ข้อสังเกตสำคัญที่ได้จากภาพสลักนั่นก็คือทหารเสียมกุกมีลักษณะเสีวลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับการเรียกชื่อของพระยาเจือง เพราะไม่ได้ใช้ชื่อฐานันดรศักดิ์ เป็นชนละเอียกละเอียดเช่นในสมัยหลัง ๆ มา คงเรียกแต่เพียงชื่อหรือใส่คำว่า "อ้าย" เท่านั้น หาก

1 จิตร ภูมิศักดิ์ "ความเป็นมา... (อ้างแล้ว) หน้า 479

2 บุญชาย ศรีสวัสดิ์ ไทยสิบสองปันนา (2498) หน้า 30 - 31

3 คำนำ ในหนังสือท้าวสูงหรือเจือง (อ้างแล้ว) หน้า (9)

4 Erik Seidenfaden หมายเหตุแปล "The Law or Chanbun in Chengved Petchabun" ใน Journal of Siam Society 14 (1921) หน้า 48

ทหารจะต่างกันก็ตรงมีหน้าที่รบต่างกัน บางคนเป็นแม่ทัพ จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า กองทัพอัน
พระยาเจืองจักระเบียบไว้อย่างหลวม ๆ เท่านั้น ยังไม่มีการพัฒนาลำดับชั้นแบบศักดินาชั้น
ชัด เจนอาจเป็นเพราะในสมัยพระยาเจืองนั้นยังไม่มีศาสนา ความเชื่อจากอินเดียผสมอยู่มากนัก
ความเชื่อที่ฝังฝังคงเป็นของพื้นเมือง เดิมทีวางอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อผีเจ้าและหลักเมืองซึ่ง
อาจจะมีเทวดาอินเดียมาผสมอยู่บ้าง ส่วนพุทธศาสนานั้นอาจจะเริ่มแพร่เข้ามาปลายสมัย
ของพระยาเจืองนี้เอง คำานพระยาเจืองระบุว่าในปี จ.ศ. 502 มีศาสนาพุทธแล้วที่เมือง
เชียงใหม่ ศาสนาพุทธที่นั่นคงจะเผยแพร่มาจากทริภุชชัยในสมัยของพระยาอาทิตย์ตะ ซึ่งมี
ความรุ่งเรืองจนถึงกับสร้างพระธาตุหลวงขึ้น และคงจะมีการแพร่ศาสนาเขาไปสู่บริเวณใกล้เคียง
มากขึ้น แต่ชึ้นกาลมาลีปรกณกลับไม่กล่าวถึงสภาพของศาสนาพุทธในสมัยเจืองเลย ซึ่งทำให้เชื่อ
ได้ว่า ศาสนาพุทธเถรวาทหากจะมีแล้วก็อยู่ในระยะเริ่มต้นมาก

นอกจากลักษณะเสรีที่ปรากฏในการจักระเบียบทหารและข้อยศในคำานพระยาเจือง
แล้วจิตร ภูมิศักดิ์ ได้ให้ข้อสังเกต จาก หนังสือท้าวองและเจืองว่า ปรัชญาที่คัดลอกที่แต่งแบบ
กลอนหามีลักษณะเสรีเช่นกัน คือมีการต่อเติมหน้าหลังอย่างอิสระชนิดที่กลอนรุ่นหลังสมัยอยุธยา
ที่มีกฎเกณฑ์อย่างจำกัดแน่นอน แสดงว่าสังคมสมัยของพระยาเจืองอาจเป็นสิ่งที่ไม่มากก่อนยุค
ศักดินา¹ แม้อำนาจทหารเสื่อมฤทธิ์ที่นครวัด ทั่วนายทัพอาจจะมีรัมีใหญ่ประทับคอดอย่างเขมร แต่ก็
คงยังไม่มีการจักระบบละเอียดชัดเจนนเช่นสมัยศักดินา²

สังคมสมัยพระยาเจืองนั้นอาจถือได้ว่าเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญของพัฒนาการ
สังคมเข้าสู่ยุคศักดินา เพราะมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเจ้านครเล็ก ๆ ที่มีความสัมพันธ์แบบ
เครือญาติขยายไปสู่สังคมขนาดใหญ่ขึ้นด้วยการทำสงครามและรวบรวมเมืองภายในเขตอิทธิพล
มากขึ้น และยังมี การรับพุทธศาสนา/ และวัฒนธรรมศักดินาเขมร เพื่อการสร้างเสริมการจักร
ระเบียบสังคมที่กำลังเกิดขึ้นใหม่ แต่กระบวนการนี้แม้จะเริ่มขึ้นบ้างแล้วในสมัยพระยาเจืองและ

¹ จิตร ภูมิศักดิ์ โครงการแข่งนำและข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยา (2524)

² จิตร ภูมิศักดิ์ ความเป็นมา.... (อ้างแล้ว) หน้า 133

ก็มาประสบความสำเร็จแท้จริงประมาณร้อยปีหลังจากนั้น ในสมัยของพระยามังราย ซึ่งปรากฏ
จากเหตุการณ์สัญลักษณ์ ที่สามารถยึดเมืองหิภุญชัยได้ และสถาปนาเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็น
ศูนย์กลางของพุทธศาสนาในลานนาแทนลำพูนในปี พ.ศ. 1839¹ การเปลี่ยนแปลงสังคม
ครั้งนั้นคงจะมีการพัฒนาพื้นฐานทาง เศรษฐกิจหลายประการเช่นกัน แต่หาเสียค่าที่ตำนาน
พระยาเจืองไม่ได้อธิบายในค่านนี้เลย คงจะตงหาทางศึกษาจากการค้นคว้าหลักฐานประเภท
อื่นต่อไป เพื่อมาเปรียบเทียบประกอบความคิดเห็นที่ใดจากตำนานพระยาเจืองนี้

สรุป

ตำนานพระยาเจืองช่วยใ้มีการตั้งคำถามที่น่าสนใจในประวัติศาสตร์ลานนา และ
ประวัติศาสตร์ไทยโดยส่วนรวมในยุคแรก ๆ ไ้มาก แต่ก็ยังไม่สามารถจะใ้คำถามใด ๆ ที่
แน่นอนได้ เพราะตำนานไม่ใช่หลักฐานเพียงอย่างเดียวในการศึกษาประวัติศาสตร์ แม้จะเป็น
หลักฐานสำคัญที่มีอยู่ก็ตาม ยังคงต้องพึ่งการศึกษาจากหลักฐานและทัศนะทางวิชาการด้านต่าง ๆ
ประกอบอีกด้วย ก็หวังแต่เพียงว่าขอเขียนนี้คงจะเป็นแนวทางกระตุ้นใ้มีการศึกษาตำนานอย่าง
จริงจังและมีทิศทางมากขึ้น

¹ ดู อานันท์ กาญจนพันธุ์ "แรงงานในประวัติศาสตร์ลานนา" สังคมศาสตร์ ม.ศ.